

desembre 2017

9,50 €

90

AURIGA

REVISTA DE DIVULGACIÓ I DEBAT DEL MÓN CLÀSSIC

AURIGA

XIII Fòrum Auriga
Reus

11 i 12 de novembre de 2017

Capital de la Cultura Catalana

AJUNTAMENT DE REUS

COL·LEGI OFICIAL DE DOCTORS
I LLICENCIATS EN FILOSOFIA I LLETRES
I EN CIÈNCIES DE CATALUNYA

4. Les polítiques de recerca, conservació, valorització i difusió del patrimoni arqueològic català impulsades per la Generalitat de Catalunya i els seus principals instruments i agents d'implementació. **Jusèp Boya**
6. El MNAT davant els reptes del projecte Patrimoni Mundial de Tàrraco. **Mònica Borrell Giró**
9. El Museu Bíblic i la Catedral de Tarragona: dos espais d'interpretació del recinte de culte imperial de Tàrraco (Hispania citerior). **J.M. Macias Solé, A. Muñoz Melgar, I. Teixell Navarro**
13. Presentació del nou grup d'innovació docent CINESTÈSIA. **David Solé, Denis C. Plesa, Lorena Riñón**
15. Les excavacions arqueològiques a la pedrera del port de Tarragona entre 1853 i 1856. Edició d'un manuscrit inèdit de Bonaventura Hernández Sanahuja. **J. López Vilar**
17. Caracterització dels assentaments urbans en la costa de la Ibèria septentrional (segles VI-III aC). **J. Sanmartí, MC. Belarte, J. Noguera**
19. Intervenció arqueològica al lateral de la C-31 a Badalona. Noves dades sobre l'urbanisme de la ciutat romana de Baetulo. **P. Padrós, C. Forn, F. Florensa i I. Moreno**
23. Treballar amb fòssils, tot un repte!. **E. Magriñá i I. Cervera**
28. ARREL: Aplicació de jocs seriosos en entorns col·laboratius per la transmissió del patrimoni cultural de Catalunya. **M. Blay, J. M. Macias, J. J. Ramos González**
32. Els romans a Reus. Una experiència didàctica i museística. **Montserrat Trias**
36. Les TIC en l'arqueologia a l'ensenyament secundari Mª À. Bosch
38. Riudoms i el seu entorn, un paisatge romanitzat del Baix Camp. **Valerià Romero**
40. Caracterització de les fortificacions ibèriques a la Laietània (segles V-III aC). **Oriol Cuscó**
43. El cicle estatuari julio-claudi del fòrum de Tàrraco **Julio César Ruiz Rodríguez**
47. Va de trans? A propòsit d'*Hermaphrodita* de Marie Delcourt. **Mercè Otero Vidal**
50. Pedres que evoquen sentiments amb toc de Mediterrània: l'estela de Vinebre i la de la Nau de Tortosa. Una nova proposta didàctica a l'Ebre final. **Margarida Genera i Monells**
55. Projecte "Les arrels del present". **Coloma Bartra**
57. Algunes mostres de pervivència clàssica en monuments de la ciutat de Reus. **Joan Alberich i Mariné**
61. Eduard Toda i Güell (Reus, 1855 - Poblet, 1941). **Jaume Massó**
63. Ruta Arqueològica per Reus. **Jaume Massó Carballido**

El passat mes de novembre vam celebrar el XIII Fòrum Auriga a Reus en el marc de la Capital de la Cultura Catalana 2017. Aquest número d'AURIGA conté la publicació de les comunicacions.

Després de tretze anys de fòrums Auriga ininterromputs, és la primera vegada que el celebrem amb el conseller de Cultura a l'exili, al qual s'hi sumen els també exiliats membres del Govern i els que estan empresonats. És per això que en aquest editorial donem la paraula a un membre de la nissaga catalana del món clàssic, Carles Riba (1893-1959), reproduint un fragment de la seva poesia escrita des de l'exili:

*Homes que vau mesurar i acomplir accions més que humanes
per merèixer l'orgull d'ésser i de dir-vos humans,
jo em reconec entre els fills de les vostres sembles il·lustres;
sé que no fórem fets per a un destí bestial.*

*La llibertat conquerida en l'apassionada recerca
del que és ver i el que és just, i amb sobrepreu de dolor,
ens ensenyàreu que on sigui del món que és salvada, se
[salva
per al llinatge tot dels qui la volen guanyar;
i que si enlloc és vençuda i la seva llum és coberta
per la tempesta o la nit, tota la terra en sofreix.*

*Sí, però l'esperança meravellosa traspasa,
cria, més real que la tenebra o l'estel
— ossos decebut i l'heroica pira en el vespre
desesperat — per a molts sembla d'antuvi una fe;
sols que té menys espera i arrenca de tots els exilis
cap al seu crit, i els batuts van retrobant-se soldats.*

Elegies de Bierville, IX (1941)

AURIGA

Rda. Universitat, 7, 3r, 4a. 08007 Barcelona
Telèfon: 93 412 32 94. Fax: 93 412 68 71
E-Mail: auriga@ccc.cat
www.auriga.cat
Twitter: @RevistaAuriga
Facebook: Revista Auriga

Dipòsit Legal : B-12032-91
ISSN Auriga paper: 1131-50087
ISSN Auriga digital: 2014-7856
Correcció: Pol Fernández i Tudela
Disseny, assessor informàtic i webmaster:
Miquel Fernández i Barta

AURIGA és membre de l'Associació de Publicacions Peròdiques en Català (APPEC).

La revista AURIGA no comparteix necessàriament les opinions dels autors dels articles.
Aquesta publicació es pot reproduir, citant-ne, però, la procedència.

Editor:

Directora:

Consell de Redacció:

Consell Assessor:

Xavier Tudela i Penya
Montserrat Tudela i Penya
Ma. Jesús Espuña i Ferrer
Pere Izquierdo i Tugás
Francesca Mestre i Roca
Joan Pedrola i Santamarta
Xavier Yáñez i Such
Norbert Bilbeny i García
Joan Busqueta i Riu
Sebastià Giral i Soler
Bàrbara Matas i Bellés (†)
Carles Miralles i Solà (†)
Mercè Otero i Vidal
Isabel Rodà de Llanza
Joan Sanmartí
Eulàlia Vintró i Castells

Fotografia de portada:

Cartell del XIII Fòrum Auriga

LES EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES A LA PEDRERA DEL PORT DE TARRAGONA ENTRE 1853 I 1856.

EDICIÓ D'UN MANUSCRIT INÈDIT DE BONAVENTURA HERNÁNDEZ SANAHUJA

Jordi López Vilar

Institut Català d'Arqueologia Clàssica
Reial Societat Arqueològica Tarraconense
Bibliòfils de Tarragona

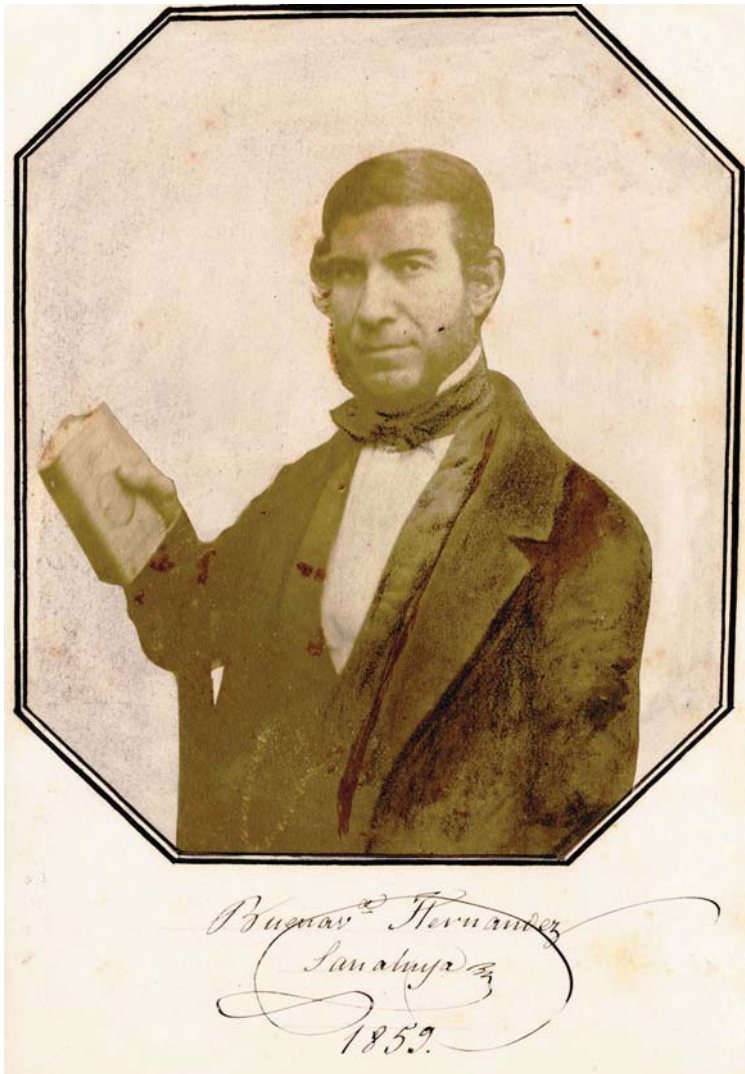
La troballa d'un manuscrit inèdit de l'arqueòleg tarraconí Bonaventura Hernández Sanahuja és sempre benvinguda, i més quan es tracta d'un extens text que aporta novetats significatives. Hernández fou l'iniciador de l'arqueologia científica de Tarragona. Veritable apassionat de la història antiga de la seva ciutat, aquest il·lustre personatge de formació autodidacta va ser el primer Director del Museu Arqueològic de Tarragona, i en fou la veritable ànima. Publicà, a més, algun llibre, un cert nombre d'opuscles i una gran quantitat d'articles a la premsa. Deixà també una bona quantitat d'escrits inèdits que actualment es troben escampats per múltiples arxius públics i àdhuc en col·leccions particulars, com és el cas de la troballa que ens ocupa.

Conscients del seu gran interès, Bibliòfils de Tarragona va emprendre la tasca de la seva publicació facsímil, precedida d'un estudi introductori que em va ser encomanat. Està prevista la seva aparició el desembre de 2017, tot i que en una tirada a tot color, reduïda i gairebé exclusiva, com és propi de les edicions de bibliòfil.

Aquest manuscrit porta per títol "Las excavaciones de Tarragona, desde 1853 á 1856". Té una especial importància per les dades que aporta sobre aquests treballs, que es desenvoluparen a mitjan de segle XIX i sobre els que existien només notícies soltes. A més, una sèrie de làmines complementen el text: per primer cop, per exemple, trobem una planimetria detallada de les mítiques excavacions de la pedrera del port. Fou en aquest espai –aquella gran ferida oberta en el turó tarraconí per satisfer les demandes de pedra per a la construcció del port modern– on es produïren algunes de les grans troballes al segle XIX, com el mosaic de la Medusa. Entre totes elles, destaca el descobriment del famós "sepulcre egipci", que tant va donar a parlar i a partir del qual la *Real Academia de la Historia* va començar a interessar-se en les excavacions. Va ser aquí on Hernández va observar i dibuixar les primeres estratigrafies arqueològiques. I va ser mercès a la seva insistència que finalment es regularen des de Madrid les excavacions del port i va rebre el càrrec de "Inspector de Antigüedades".

Fins aleshores, a la pedrera s'hi operà una destrucció salvatge de les ruïnes de gran part de la Tàrraco romana, justament aquella on s'alçaven les residències més opulentes. És esfereïdor llegir com tots els objectes que apareixien eren destrossats a l'instant i llençats al mar i només se salvaven aquells de poc volum i un cert valor –com les monedes– que eren objecte d'un comerç vergonyant.

La troballa del "sepulcre egipci" l'any 1850 va despertar l'interès de nombrosos historiadors, ja que fou objecte d'una viva polèmica que tardà anys en apagar-se, malgrat que avui una simple observació dels relleus conservats evidencia clarament la seva falsedat. Així, el 1853 l'Estat va prendre part en l'assumpte, de manera que la *Real Academia de la Historia* envià a l'antiquari Antonio Delgado perquè comprovés personalment tot allò que Hernández havia anat relatant. L'arribada de Delgado, llargament esperada per Hernández, significà la oportunitat d'encetar excavacions arqueològiques realitzades segons un mètode científic que ens va deixar

Pedrera del port de Tarragona, segons una làmina del mateix manuscrit

uns informes que contenen descripcions, planimetries dels edificis descoberts i fins i tot dibuixos d'alguns dels objectes que foren considerats més interessants. Tot plegat fou plasmat en el manuscrit que ara editarem.

El llibre s'obre amb una fotografia signada de l'autor, datada l'any 1859, la primera imatge de l'arqueòleg. Té 125 pàgines i 12 làmines al final. El text pot dividir-se en diverses parts, segons els títols de cada capítol: "Las excavaciones de Tarragona, desde 1853 á 1856" (pàg. 1-27); "Excavaciones en la Cantera del Puerto" (pàg. 27-47); "1854" (pàg. 48-70); "1855 y 1856" (pàg. 70-98); "Apéndice nº1" (pàg. 99-103); "Apéndice nº2" (pàg. 104-113); i "Apéndice nº3" (pàg. 114-125). Malgrat no portar data, podem afirmar que el manuscrit és una còpia de diversos informes o treballs que havien estat redactats originàriament en diferents moments i que foren novament copiats l'any 1882. La lectura del text és ben fàcil mercès a l'acuradíssima cal·ligrafia d'Hernández.

Hi ha dos aspectes que he treballat i en els que he posat un especial interès: primer, en interpretar les construccions romanes i ubicar-les sobre planimetria actual; segon, en identificar els objectes trobats en aquelles excavacions entre els fons del Museu Arqueològic.

La naturalesa de les restes indica edificis de la Tàrraco romana de caire residencial que, en la seva fase alt-imperial, degueren ser opulents, com a mostra no només la seva privilegiada situació topogràfica, sinó també els mosaics de gran qualitat (entre els quals el famós de la Medusa) o la presència de mobiliari mar-mori, com ara una magnífica fontana. També s'excavaren els banys privats d'una *domus* i un fragment de la muralla romana.

Evidentment el tema de les excavacions al port no està esgotat. Cal tenir ben present que la documentació relacionada amb les excavacions arqueològiques de la pedrera al segle XIX és molta, i dóna per un treball molt extens comparant tant la documentació publicada com la manuscrita, la darrera de les quals es troba dispersa principalment en arxius de Tarragona (Societat Arqueològica, Museu Arqueològic, Arxiu Històric Arxidiocesà, Biblioteca-hemeroteca Municipal i arxius particulars), Madrid (*Real Academia de la Historia* i *Real Academia de San Fernando*) i Sevilla (fons Delgado de la Universitat). Sens dubte, però, la propera publicació d'aquest manuscrit serà una primera aportació fonamental per a l'arqueologia de la ciutat.